

ارزیابی و تحلیل مدیریت شهری بافت تاریخی کلان‌شهرهای ایران؛ با تأکید بر مدیریت یکپارچه شهری (مطالعه موردی: کلان‌شهر شیراز)

میشم رضائی^۱

دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

علی زنگی‌آبادی

دانشیار دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

محمدرضا هل فروش

استادیار دانشگاه صنعتی امیرکبیر (پلی‌تکنیک تهران)، تهران، ایران

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۶/۱۱/۰۳ تاریخ صدور پذیرش: ۱۳۹۷/۰۳/۲۱

چکیده

مدیریت یکپارچه شهری «مدیریت افقی» است، نه مدیریت «عمودی»، یعنی اینکه تمام سازمان‌ها و نهادهای درگیر در مدیریت شهری به صورت افقی و هماهنگ در کنار یکدیگر قرار دارند. لذا این پژوهش ضمن بررسی و تحلیل ساختار مدیریت شهری بافت تاریخی کلان‌شهر شیراز به دنبال به کارگیری الگوهای جدید مدیریت شهری از جمله مدیریت یکپارچه شهری در این سکونتگاه می‌باشد. روش تحقیق در پژوهش حاضر توصیفی تحلیلی است. اطلاعات مورد نیاز از طریق مطالعات میدانی و کتابخانه‌ای استخراج گردیده است. ابزار پژوهش نیز شامل مصاحبه و پرسشنامه می‌باشد. جامعه آماری شامل نهادهای دولتی و عمومی و ساکنین بافت تاریخی کلان‌شهر شیراز می‌باشد. حجم نمونه برای بخش دولتی و عمومی ۱۲۸ و برای ساکنین ۳۸۲ برآورد گردیده است. تحلیل آماری داده‌ها نیز از طریق نرم‌افزارهای SPSS و Amos Graphic و با استفاده از رویکرد مدل‌سازی معادله ساختاری واریانس محور و کوواریانس محور صورت گرفته است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که تقویت هم‌افزایی و تشریک مساعی درون نهادی و برون نهادی می‌تواند منجر به تقویت مدیریت یکپارچه شهری در بافت تاریخی کلان‌شهر شیراز شود و برعکس کاهش آن منجر به مدیریتی عمودی و موازی می‌گردد. همچنین برای دستیابی به مدیریت یکپارچه شهری مبتنی بر حکمروایی خوب شهری در بافت تاریخی باید تمایل ساکنین به مشارکت در مدیریت شهری را افزایش داد که برای تحقق این امر باید ظرفیت و نهادسازی محلی را نیز تقویت نمود.

کلمات کلیدی: مدیریت شهری، مدیریت یکپارچه، بافت تاریخی، کلان‌شهر شیراز.

مقدمه

امروزه در سراسر جهان حفاظت از بافت‌های تاریخی شهرها به دلیل رشد سریع شهرنشینی و تغییرات ناشی از آن به یک موضوع فوری و پیچیده تبدیل شده است (Ertan and Egercioğlu, 2016: 602). حفاظت از بافت تاریخی نیازمند مدیریتی منسجم و هماهنگ است. این امر نیازمند اقدامی جامع و یکپارچه و ارایه راه‌حلی پایدار برای مواجهه با چالش‌های اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و محیطی در این‌گونه سکونتگاه‌ها است (Ecermis and Aydogan, 2006). به عبارت دیگر برای مدیریت بافت‌های تاریخی مشارکت بخش‌های مختلف، برنامه‌ریزی و استفاده از رویکردهای مبتنی بر مدل‌های رهبری مدیریت دولتی و نهادی برای احیاء بافت تاریخی ضروری است (Guler Soy and Gurlor, 2011). چراکه یک مدیریت جامع و هماهنگ برای باززنده سازی مراکز تاریخی شهرها می‌تواند با در نظر گرفتن جامعه به‌عنوان یک شریک برای حفاظت از میراث فرهنگی در روند مدیریت شهری منجر به توسعه پایدار شود (Chohan Waiki, 2005). همین‌گونه اهداف توسعه پایدار می‌تواند با هماهنگی اجتماعی، احیاء اقتصادی و بهبودی فیزیکی در پروژه‌های مداخله‌ای بافت تاریخی حاصل شود (Ertan and Egercioğlu, 2016: 603).

بنابراین حل چالش‌ها و مسایل بافت تاریخی نیازمند به‌کارگیری الگوهای جدید مدیریتی است که بتواند از همه ظرفیت‌های جامعه با تأکید بر توانمندی‌های آن‌ها (نقش مستقیم و فعال آن‌ها در فرآیند توسعه پایدار) با همکاری بخش‌های دولتی، خصوصی و مدنی استفاده نماید. الگوی حکمروایی و مدیریت یکپارچه شهری الگویی جدید است که می‌تواند پاسخگوی انتظارات و مسئولیت‌های جدید باشد و به‌عنوان یک سند مدیریتی مناسب به مسئولان مدیریت شهری این امکان را بدهد تا به توسعه پایدار دست یابند (عظیمی آملی و جمع‌دار، ۱۳۹۵: ۸۶).

با بررسی مدیریت شهری در بافت تاریخی کلان‌شهرهای ایران به‌ویژه شیراز مشخص می‌شود که بسیاری از نهادهای سیاست‌گذار و تصمیم‌گیرنده؛ دولتی یا حکومتی‌اند، پاره‌ای نیمه‌دولتی و بخشی هم در حوزه عملکرد بخش خصوصی قرار دارند که به نظر می‌رسد در بسیاری از فضاها شهری و مدیریت بافت تاریخی، به‌جای همکاری در حل مشکلات، به عملکرد جدا از هم گرایش دارند (سیاف زاده و بدری فر، ۱۳۸۷: ۳۷). به عبارت دیگر، تعدد سازمان‌ها و نهادهای اداره‌کننده بافت تاریخی (کنشگران شهری) و اداره بخشی شهر بدون هماهنگی، موجب سردرگمی و اتلاف منابع شهر و اداره ناموفق بافت تاریخی آن است. همچنین خلاء تقسیم وظایف و عدم هماهنگی در ساختار و اداره بافت تاریخی شهرها در سطوح ملی، منطقه‌ای و محلی و عدم توجه به مشارکت و احساس تعلق شهروندان به بافت تاریخی دلیلی بر این ادعا است؛ بنابراین این پژوهش ضمن بررسی مدیریت شهری بافت تاریخی کلان‌شهر شیراز؛ در پی پاسخ‌گویی به این پرسش‌ها است؛ که بافت تاریخی شیراز به لحاظ مدیریت یکپارچه شهری در چه وضعیتی است؟؛ در مدیریت کنونی بافت تاریخی تا چه اندازه بین نهادهای مختلف مدیریت شهری تشریک مساعی و هم‌افزایی درون نهادی و برون نهادی وجود دارد؟ و ظرفیت نهادسازی محلی در بافت تاریخی برای تمایل به حضور و مشارکت شهروندان در مدیریت شهری در چه وضعیتی قرار دارد؟ تا بتواند نهایتاً با ارایه پیشنهادهایی به مدیریت بهتر و کاراتر بافت تاریخی کلان‌شهر شیراز کمک نماید.

پیشینه

Claesson (2009)؛ وی به چگونگی محقق ساختن نظام مدیریت یکپارچه در شهرهای اروپایی با توجه به مدیریت پایدار پرداخته است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد نظام مدیریت یکپارچه در پنج گام محقق می‌گردد: ۱- تعیین وضعیت فعلی، ۲- تعیین جایگاه مطلوب، ۳- ایجاد کمیته سیاسی، ۴- اجرا و نظارت، ۵- گزارش و ارزیابی.

Schwedler Hanns-Uve (2011)؛ در پژوهش خود با عنوان حاکمیت یکپارچه شهری؛ به بررسی چگونگی حل ناهمخوانی‌های فضایی و اجتماعی، چگونگی تثبیت و به دست آوردن رشد اقتصادی محلی، جامعیت درون بخشی و بین‌المللی و فرصت‌های شغلی پرداخته است. یافته‌های این پژوهش بیانگر این موضوع است که نمی‌توان رابطه یکسانی میان مشکلات و ابزار حل آن یافت و یک نسخه عمومی نوشت و در پروژه‌های یکپارچه، ابزارهایی که متوجه همه حوزه‌ها شوند ضروری است؛ که باید دربرگیرنده: الف) مشارکت عمومی ب) تنظیمات سازمانی و سیاسی ج) ایجاد ظرفیت باشند.

Ertan and Egercioğlu (۲۰۱۶)؛ بافت تاریخی شهرهای مالاگای اسپانیا و ازبکستان را به صورت تطبیقی بررسی نموده‌اند. نتایج نشان می‌دهد بازنده سازی بافت‌های تاریخی نیازمند حفاظت از این گونه بافت‌هاست و رسیدن به این هدف درگرو مشارکت شهروندان و تعاملات محلی است که اقدامات جامع و یکپارچه تضمین کننده آن می‌باشد.

دویران و همکاران (۱۳۹۱)؛ در این پژوهشی به بررسی ساختار مدیریت شهری شهرهای میانی ایران در ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی با نگرش مدیریت یکپارچه پرداخته شده است. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد در شهرهای میانی ایران مدیریت یکپارچه شهری عملکرد نیافته و مدیریت شهری دارای نگرش و کارکرد سنتی است و نتیجه این نوع نگرش ناکارآمدی طرح‌های ساماندهی و گسترش مسایل شهری در بافت‌های اسکان غیررسمی است.

امانپور و سجادیان (۱۳۹۵)؛ به آسیب‌شناسی مدیریت کلان‌شهر تهران بر اساس آرمان مدیریت یکپارچه در کشور پرداخته‌اند. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد کلان‌شهر تهران وارث سیاست‌های تمرکزگرایی یک نظام بسیط نفتی است و لازم است سطح متناسبی از تمرکززدایی سیاسی و مدیریتی و اقتدار لازم برای سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و اجرا در سطح محلی ارایه و در نهایت از مدیریت یکپارچه شهری مبتنی بر استقرار حکمروایی خوب شهری بهره‌گیری شود.

بابایی و ابراهیمی (۱۳۹۵)؛ مؤلفه‌های مدیریت یکپارچه در شهر اصفهان را مورد مطالعه قرار داده‌اند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد مهم‌ترین عامل دستیابی به یکپارچگی، ایجاد مدیریت واحد شهری است. راهکارهای اصلی این امر شامل ایجاد انسجام، همپایانی، هماهنگی، دیدگاه سیستمی، تعامل در دستگاه‌های اجرایی متولی امور شهری و تحقق حکمرانی خوب در سطح شهر اصفهان است.

عظیمی آملی و جمع‌دار (۱۳۹۵)؛ در پژوهش خود با عنوان "بازآفرینی بافت‌های فرسوده شهری با تأکید بر الگوی

حکمروایی خوب (نمونه موردی: محله ده ونک، منطقه ۳ تهران) " به این نتایج دست یافته‌اند؛ که محدوده مورد مطالعه به لحاظ شاخص‌های حکمروایی خوب شهری وضعیت نامناسبی را دارا است. همچنین از بین عوامل مؤثر بر بهسازی و نوسازی بافت فرسوده اعتماد به نهادها و تشکل‌های اجتماعی محله از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. حاجی‌لو و همکاران (۱۳۹۶)؛ به تحلیل تطبیقی مدیریت شهری در کلان‌شهرهای تهران و لندن با رویکرد مدیریت یکپارچه شهری پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد بزرگ‌ترین مشکل شهرداری تهران عدم هماهنگی با سایر نهادهای مدیریت شهری است که باعث دوباره‌کاری و اتلاف منابع و زمان می‌گردد و دستیابی به مدیریت واحد شهری یک ضرورت انکارناپذیر است.

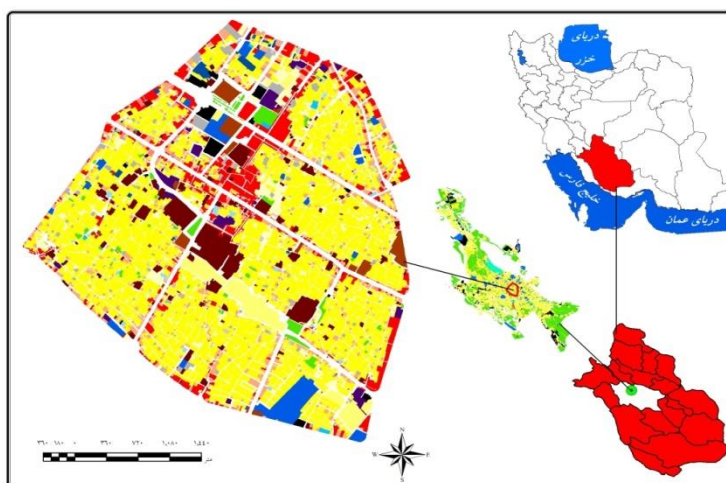
روش پژوهش

این تحقیق بر اساس نوع داده‌های جمع‌آوری و تحلیل‌شده، تحقیقی کمی و ازلحاظ نوع برخورد با مسأله مورد بررسی و ورود به آن، یک مطالعه میدانی است. در این تحقیق از تکنیک پیمایش استفاده شده است. داده‌های آماری پژوهش نیز از روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه، مصاحبه با مسئولین مربوطه مدیریت شهری) استخراج گردیده است. بدین منظور با مراجعه مستقیم به مراکز آماری و آمارنامه‌ها، کتب، مقالات و پایان‌نامه‌های موجود در کتابخانه‌های دانشگاه‌های مختلف اطلاعات جامعی برای تحقیق تهیه شده و سپس از طریق پرسشنامه، مصاحبه و مطالعات میدانی، پژوهش مزبور تکمیل شده است. جامعه آماری پژوهش شامل نهادهای دولتی و عمومی مدیریت شهری و همچنین ساکنین بافت تاریخی شهر شیراز می‌باشد که با استفاده از فرمول کوکران برای پرسش‌نامه نهادهای مدیریتی ۱۲۹ نمونه و برای ساکنین ۳۸۲ نمونه برآورد گردیده است.

جهت انجام محاسبات مربوطه به تحلیل آماری داده‌ها از نسخه ۲۳ نرم‌افزارهای SPSS و Amos Graphic استفاده گردید و با استفاده از رویکرد مدل‌سازی معادله ساختاری واریانس‌محور و کوواریانس‌محور پرسش‌های پژوهش مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

محدوده مورد مطالعه

شهر شیراز بزرگ‌ترین نقطه جمعیتی در نیمه جنوبی کشور می‌باشد. این شهر در ۲۹ درجه و ۳۶ دقیقه عرض جغرافیایی و ۵۲ درجه و ۳۲ دقیقه طول جغرافیایی قرار گرفته است (وارثی و رضائی، ۱۳۹۱: ۱۱). بافت تاریخی شهر شیراز که قدمت آن به قرن اول هجری قمری می‌رسد در محدوده بخش مرکزی این شهر قرار دارد (زنگی‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۲: ۳). شهر شیراز دارای مناطق ده‌گانه می‌باشد که بافت تاریخی با مساحتی نزدیک به ۳۷۷ هکتار و ۲/۵ درصد از مساحت کل شهر را به خود اختصاص داده است (فرجام، ۱۳۹۲: ۱۵۱). نقشه شماره (۱) موقعیت جغرافیایی بافت تاریخی شهر شیراز را نشان می‌دهد.

نقشه شماره (۱): موقعیت جغرافیایی بافت تاریخی شیراز بازترسیم: نگارندگان

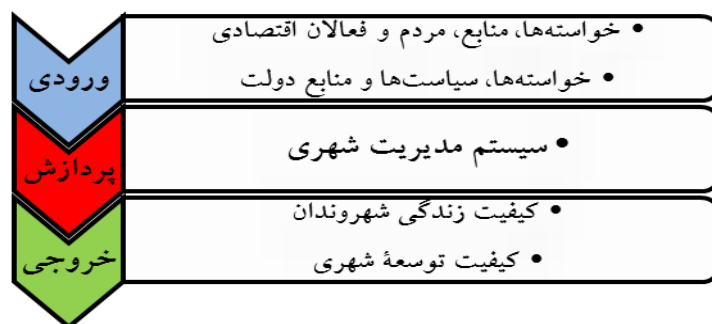
مبانی نظری

با توجه به اینکه مدیریت شهری یک سازمان عمومی است برای شناخت و تحلیل موضوعات مدیریتی، به ویژه مدیریت شهری، بدون شک "نگرش سیستمی" بهترین و کارآمدترین رویکرد است. به عبارت دیگر برای شناخت مؤثر مدیریت شهری آن را بایستی به عنوان یک سیستم (نظام) مورد تجزیه و تحلیل قرار داد (هاشمی و همکاران، ۱۳۹۰: ۵۵).

تفکر سیستمی چند دهه است که در زمینه مدیریت و برنامه ریزی مورد استفاده قرار گرفته است. اساس تفکر سیستمی، دیدگاه گشتالت در روانشناسی است. این دیدگاه یک پدیده را در قالب مجموعه روابط حاکم بر عناصر در نظر می گیرد (لطیفی، ۱۳۸۷: ۳۳). رویکرد سیستمی در مدیریت شهری نیز مورد پذیرش قرار گرفته است. نگاه سیستمی به مدیریت شهری سابقه ای طولانی دارد و به دهه ۱۹۷۰ میلادی باز می گردد. استفاده از رویکرد سیستمی برای نخستین بار برای ارتقای اثربخشی و کارایی مدیریت شهری در نیجریه به وسیله هری گرین^۱ پیشنهاد گردید (Stern, 1993: 134). این رویکرد مدیران را قادر می سازد تا محدودیت ها و متغیرهای حساس و تأثیر متقابل آن ها را در هر سطحی از سیستم ببینند. همچنین مدیران را وادار می کند تا همواره آگاه باشند که نباید یک عنصر یا پدیده یا مسأله ای به طور منفرد و مجزا مورد توجه قرار گیرد و به تأثیرات متقابل آن با سایر عناصر بی توجهی شود. اشترن و همکاران معتقدند باید به طور مداوم مداخله در سیستم شهری با نگاه کل نگر و یکپارچه صورت پذیرد (برک پور و اسدی، ۱۳۸۸: ۹۸).

در سال های اخیر استفاده از رویکرد سیستمی از حد یک امکان فراتر رفته و به یک ضرورت تبدیل شده است. چاکرابارتی به کارگیری رویکرد سیستمی را در ارتقای خدمات شهری و کیفیت زندگی شهری مؤثر می داند (Chakrabarty, 2001: 333)؛ اما مک گیل پا را از این فراتر گذاشته و معتقد است که تنها در صورت داشتن نگاهی کل نگر و یکپارچه می توان انتظار داشت که مدیریت شهری در عمل به موفقیت دست پیدا کند (MagGill, 1998: 465).

نمودار شماره (۱) مدل مفهومی سیستم مدیریت شهری ترسیم شده توسط چاکرابارتی است. ورودی سیستم عبارت است از: الف) خواسته‌ها، منابع مردمی و فعالان اقتصادی شهر؛ ب) خواسته‌ها، سیاست‌ها و منابع دولت. کیفیت زندگی شهروندان و کیفیت توسعه شهری نیز دو خروجی اصلی سیستم هستند. بر این اساس مأموریت اصلی سیستم مدیریت شهری، انجام تمهیدات مدیریتی لازم برای تبدیل کارآمد و اثربخش ورودی‌ها به خروجی‌های یاد شده تعریف می‌شود (کاظمیان و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۲۷).

نمودار شماره (۱): مدل مفهومی سیستم شهری منبع: کاظمیان و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۲۷

مدل مفهومی مدیریت شهری متشکل از دو مفهوم "شهر" و "مدیریت" است. شهر، محیط عمل و موضوع مدیریت شهری است. پدیده‌ای که مظهر تکثر و درعین حال وحدت و یکپارچگی است. شهر اگرچه متشکل است از عناصر و زیر سیستم‌های متعدد و متداخل عملکردی و جغرافیایی، اما درعین حال برخوردار از روحی جمعی است که یکپارچگی و هم‌سرنوشتی اجزا با یکدیگر و با کل را پدید می‌آورد؛ بنابراین مواجهه و رویکرد یکپارچه به مدیریت شهری را می‌باید برگرفته از ذات و ماهیت شهر تلقی کرد. بر مبنای این مدل، مدیریت شهری عبارت است از یک نظام مدیریتی ویژه که در قلمرو جغرافیایی معین به نام شهر مسئولیت بهبود و توسعه عملکردی شهر را به عهده دارد (کاظمیان و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۲۷).

بحث

در این بخش به توصیف متغیرهای اصلی پژوهش پرداخته شده است. در ادامه نیز نتایج آمار استنباطی مربوط به هرکدام از متغیرهای اصلی پژوهش ارائه گردیده است.

آمار توصیفی پژوهش

وضعیت یکپارچگی مدیریت بافت تاریخی شیراز

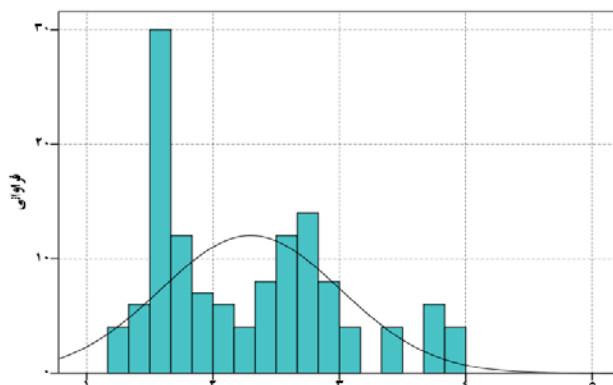
برحسب آمار توصیفی میانگین متغیر یکپارچگی مدیریت بافت تاریخی شهر شیراز (جدول شماره ۱)؛ پایین‌تر از حد متوسط (۳) برآورد شده است، مقادیر مربوط به شاخص‌های پراکندگی بیانگر میزان پراکندگی در حد کم داده‌های این متغیر از شاخص میانگین در نمونه آماری پژوهش است.

جدول شماره (۱): توصیف متغیر یکپارچگی مدیریت بافت تاریخی شیراز در نمونه آماری پژوهش

متغیر	شاخص			
	میانگین	انحراف معیار	واریانس	کجی کشیدگی
مدیریت یکپارچه بافت تاریخی	۲/۳۰	۰/۷۱	۰/۵۱	۰/۶۸ -۰/۳۵

منبع: یافته‌های پژوهش

همچنین مقدار مثبت شاخص کجی نشان‌دهنده تمایل نمره‌های این متغیر به سمت مقادیر پایین‌تر از میانگین و مقدار منفی شاخص کشیدگی نشان‌دهنده پراکندگی داده‌ها در سطح منحنی و به عبارت دیگر شکل توزیع نسبتاً مسطح داده‌های مربوط به این متغیر در نمونه آماری است. در نهایت اینکه مقادیر شاخص‌های شکل توزیع (کجی و کشیدگی) بیانگر تمایل شکل توزیع داده‌ها به سمت توزیع نرمال است.

نمودار شماره (۲): بافت‌نگار شکل توزیع متغیر یکپارچگی مدیریت بافت تاریخی در نمونه آماری
منبع: یافته‌های پژوهش

وضعیت هم‌افزایی و تشریک مساعی درون نهادی و برون نهادی سازمان‌های مدیریت شهری

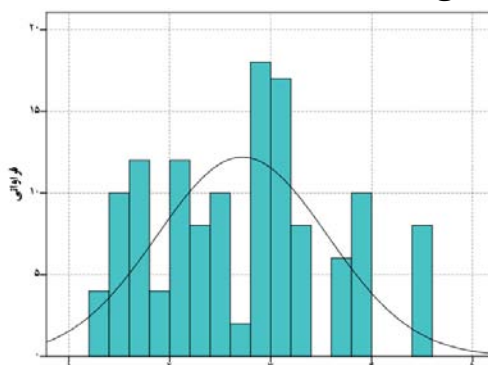
برحسب مقادیر جدول شماره (۲)؛ میانگین متغیر هم‌افزایی و تشریک مساعی درون نهادی و میان نهادی پایین‌تر از حد متوسط (۳) برآورد شده است، مقادیر مربوط به شاخص‌های پراکندگی بیانگر میزان پراکندگی در حد کم داده‌های این متغیر از شاخص میانگین در نمونه آماری پژوهش است.

جدول شماره (۲): توصیف متغیر هم‌افزایی و تشریک مساعی در نمونه آماری پژوهش

شاخص	
میانگین	انحراف معیار
کجی	کشیدگی

منبع: یافته‌های پژوهش

مقدار مثبت شاخص کجی نشان‌دهنده تمایل نمره‌های این متغیر به سمت مقادیر پایین‌تر از میانگین و مقدار منفی شاخص کشیدگی نشان‌دهنده پراکندگی داده‌ها در سطح منحنی و به عبارت دیگر شکل توزیع نسبتاً مسطح داده‌های مربوط به این متغیر در نمونه آماری است. در نهایت اینکه مقادیر شاخص‌های شکل توزیع (کجی و کشیدگی) بیانگر تمایل شکل توزیع داده‌ها به سمت توزیع نرمال است.

نمودار شماره (۳): بافت‌نگار شکل توزیع متغیر هم‌افزایی و تشریک مساعی نهادی در نمونه آماری
منبع: یافته‌های پژوهش

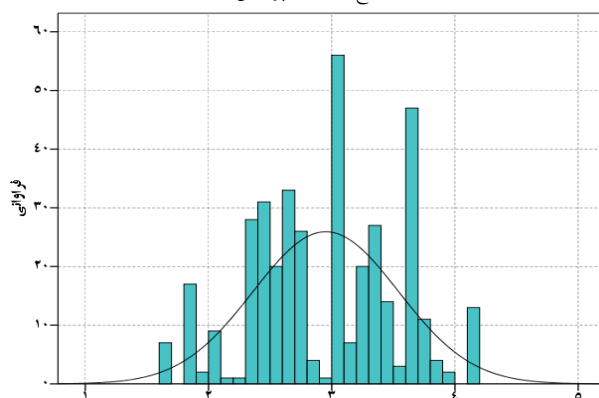
ظرفیت نهادسازی محلی در بافت تاریخی شهر شیراز

برحسب مقادیر جدول شماره (۳)؛ میانگین متغیر ظرفیت و نهادسازی محلی پایین‌تر از حد متوسط (۳) برآورد شده است، مقادیر مربوط به شاخص‌های پراکندگی نشان‌دهنده میزان پراکندگی در حد کم داده‌های این متغیر از شاخص میانگین در نمونه آماری پژوهش است. مقدار منفی شاخص کجی نشان‌دهنده تمایل نمره‌های این متغیر به سمت مقادیر بالاتر از میانگین در نمونه آماری پژوهش و مقدار منفی شاخص کشیدگی بیانگر پراکندگی داده‌ها در سطح منحنی و به عبارت دیگر شکل توزیع نسبتاً مسطح داده‌های مربوط به این متغیر در نمونه آماری است. در نهایت اینکه مقادیر شاخص‌های شکل توزیع (کجی و کشیدگی) نشان‌دهنده تمایل شکل توزیع داده‌ها به سمت توزیع نرمال است.

جدول (۳): توصیف متغیر ظرفیت و نهادسازی محلی در نمونه آماری پژوهش

متغیر	شاخص			
	میانگین	انحراف معیار	واریانس	کجی کشیدگی
ظرفیت و نهادسازی محلی	۲/۹۷	۰/۵۹	۰/۳۵	-۰/۱۳ -۰/۵۹

منبع: یافته‌های پژوهش

نمودار شماره (۴): بافت‌نگار شکل توزیع متغیر ظرفیت و نهادسازی محلی در نمونه آماری

منبع: یافته‌های پژوهش

اعتماد به مدیریت شهری در بافت تاریخی شیراز

برحسب مقادیر جدول شماره (۴)؛ میانگین متغیر اعتماد به مدیریت شهری پایین‌تر از حد متوسط (۳) برآورد شده است، مقادیر مربوط به شاخص‌های پراکندگی بیانگر میزان پراکندگی در حد کم داده‌های این متغیر از شاخص میانگین در نمونه آماری پژوهش است.

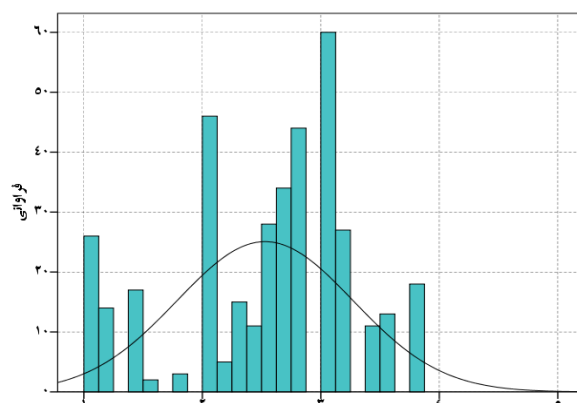
جدول شماره (۴): توصیف متغیر اعتماد به مدیریت شهری در نمونه آماری پژوهش

متغیر	شاخص			
	میانگین	انحراف معیار	واریانس	کجی کشیدگی
اعتماد به مدیریت شهری	۲/۵۲	۰/۷۴	۰/۵۵	-۰/۵۵ -۰/۳۷

منبع: یافته‌های پژوهش

مقدار منفی شاخص کجی نشان‌دهنده تمایل نمره‌های این متغیر به سمت مقادیر بالاتر از میانگین در نمونه آماری پژوهش و مقدار منفی شاخص کشیدگی بیانگر پراکندگی داده‌ها در سطح منحنی و به عبارت دیگر شکل توزیع نسبتاً مسطح داده‌های مربوط به این متغیر در نمونه آماری است. در نهایت اینکه مقادیر شاخص‌های شکل توزیع (کجی و کشیدگی) بیانگر تمایل شکل توزیع داده‌ها به سمت توزیع نرمال است.

نمودار شماره (۵): بافت‌نگار شکل توزیع متغیر اعتماد به مدیریت شهری در نمونه آماری پژوهش

تمایل ساکنین بافت تاریخی به مشارکت در مدیریت بافت

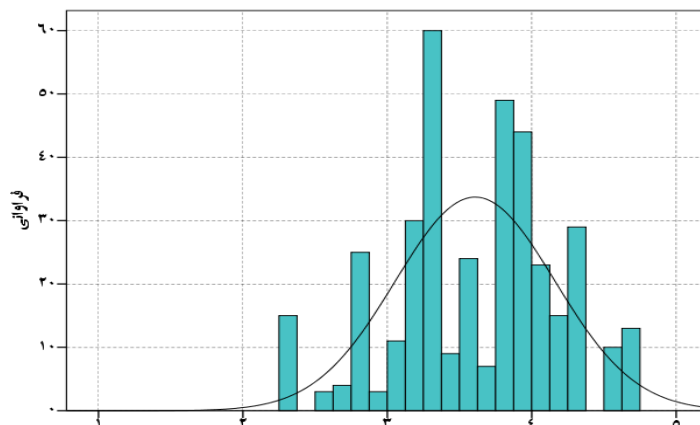
برحسب مقادیر جدول شماره (۵)؛ میانگین متغیر تمایل به حضور و مشارکت در مدیریت بافت تاریخی بالاتر از حد متوسط (۳) برآورد شده است، مقادیر مربوط به شاخص‌های پراکندگی بیانگر میزان پراکندگی در حد کم داده‌های این متغیر از شاخص میانگین در نمونه آماری پژوهش است.

جدول شماره (۵): توصیف متغیر تمایل به حضور و مشارکت در نمونه آماری پژوهش

شاخص				میانگین	متغیر
کشیدگی	کجی	واریانس	انحراف معیار		
-۰/۲۵	-۰/۳۴	۰/۳۱	۰/۵۵	۳/۶۱	تمایل به حضور و مشارکت

منبع: یافته‌های پژوهش

مقدار منفی شاخص کجی بیانگر تمایل نمره‌های این متغیر به سمت مقادیر بالاتر از میانگین در نمونه آماری پژوهش و مقدار منفی شاخص کشیدگی نشان‌دهنده پراکندگی داده‌ها در سطح منحنی و به عبارت دیگر شکل توزیع نسبتاً مسطح داده‌های مربوط به این متغیر در نمونه آماری است. در نهایت اینکه مقادیر شاخص‌های شکل توزیع (کجی و کشیدگی) بیانگر تمایل شکل توزیع داده‌ها به سمت توزیع نرمال است.

نمودار شماره (۶): بافت‌نگار شکل توزیع متغیر تمایل به حضور و مشارکت در نمونه آماری

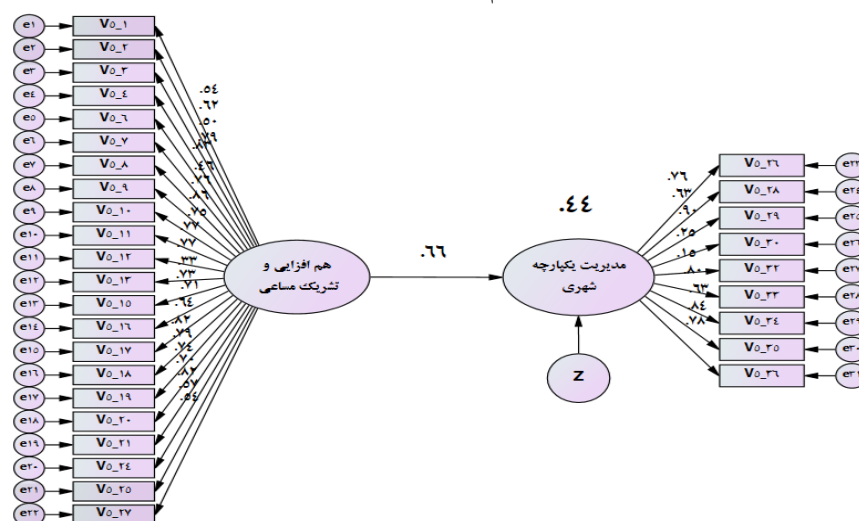
منبع: یافته‌های پژوهش

تحلیل آمار استنباطی متغیرهای پژوهش

جهت بررسی پرسش اصلی پژوهش که آیا هم‌افزایی و تشریک‌مساعی نهادی بر مدیریت یکپارچه بافت تاریخی کلان‌شهر شیراز تأثیر دارد؟ از رویکرد مدل‌سازی معادله ساختاری کوواریانس محور استفاده گردید، متغیرهای

مستقل و وابسته پژوهش به صورت متغیرهای مکنون و در قالب مدل‌های عاملی مرتبه اول وارد مدل معادله ساختاری گردیدند، برآوردهای مربوط به شاخص‌های برازش کلیت مدل و پارامتر اصلی (اثر متغیر هم‌افزایی و تشریک‌مסاعی نهادی بر مدیریت یکپارچه بافت تاریخی) در شکل شماره (۱) و جداول شماره (۶) گزارش شده است:

شکل شماره (۱): مدل معادله ساختاری اثر متغیر هم‌افزایی و تشریک‌مסاعی نهادی بر مدیریت یکپارچه بافت تاریخی

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول شماره (۶): برآورد مقادیر شاخص‌های ارزیابی کلیت مدل معادله ساختاری

شاخص	برآزش مطلق			برآزش تطبیقی			برآزش مقتصد		
	CFI	TLI	GFI	PCFI	CFI	TLI	RMSEA	CMIN/DF	DF
مقدار	۰/۹۵	۰/۹۲	۰/۹۵	۰/۶۰	۰/۹۴	۰/۹۲	۰/۰۷	۳/۷۱	۴۳۳

منبع: یافته‌های پژوهش

شاخص‌های ارزیابی کلیت مدل معادله ساختاری با توجه به دامنه مطلوب این شاخص‌ها در مجموع بیانگر این است که مدل مفروض تدوین شده توسط داده‌های پژوهش حمایت می‌شوند، به عبارت دیگر برازش داده‌ها به مدل برقرار است و همگی شاخص‌ها دلالت بر مطلوبیت مدل معادله ساختاری دارند.

جدول شماره (۷): برآورد اثر متغیر هم‌افزایی و تشریک‌مסاعی نهادی بر مدیریت یکپارچه بافت تاریخی

P	CR	برآورد		ضریب تعیین	متغیر وابسته	مسیر	متغیر مستقل
		استاندارد	غیراستاندارد				
۰۰۱	۵/۱۸	۰/۶۶	۰/۸۸	۰/۴۴	مدیریت یکپارچه بافت تاریخی	<---	هم‌افزایی و تشریک‌مסاعی

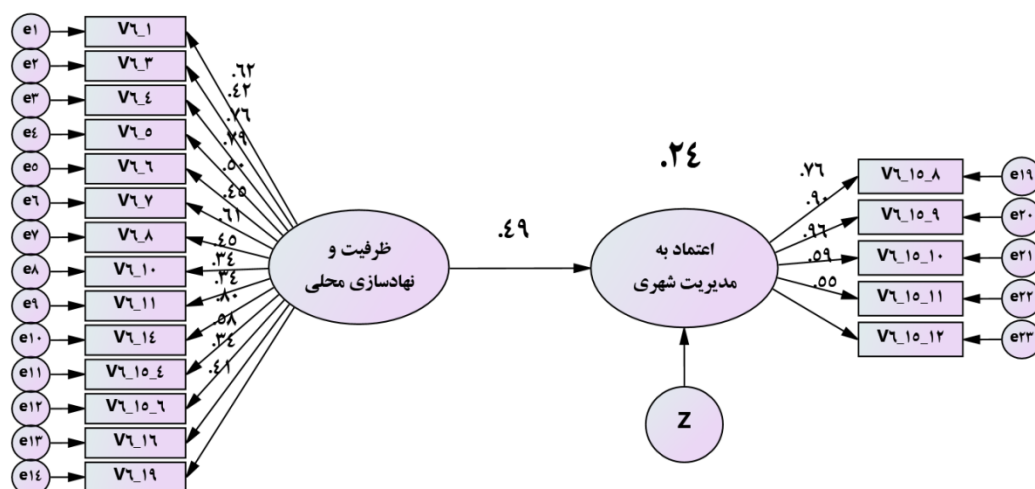
منبع: یافته‌های پژوهش

مقادیر برآورد شده در جدول شماره (۷) بیانگر این است؛ الف) متغیر هم‌افزایی و تشریک‌مסاعی ۴۴ درصد از واریانس متغیر مدیریت یکپارچه بافت تاریخی را تبیین می‌کند، با توجه به مقادیر مربوط به حجم اثر شاخص ضریب تعیین این مقدار بزرگ برآورد می‌شود، به عبارت دیگر متغیر هم‌افزایی و تشریک‌مסاعی در حد بالایی توان تبیین واریانس متغیر مدیریت یکپارچه بافت تاریخی را دارد. ب) اثر متغیر هم‌افزایی و تشریک‌مסاعی بر متغیر مدیریت یکپارچه بافت تاریخی به لحاظ آماری معنادار است ($p \leq 0/05$). بنابراین فرضیه پژوهش مبنی بر اینکه هم‌افزایی و تشریک‌مסاعی نهادی بر مدیریت یکپارچه بافت تاریخی کلان‌شهر شیراز تأثیر دارد، تأیید می‌شود. با مدنظر قرار دادن مقدار ضریب تأثیر این متغیر می‌توان گفت این اثر مستقیم و در حد بالا برآورد می‌شود،

به عبارت دیگر افزایش میزان هم‌افزایی و تشریک‌مسابی می‌تواند منجر به تقویت مدیریت یکپارچه شهری و برعکس کاهش هم‌افزایی و تشریک‌مسابی می‌تواند منجر به تضعیف مدیریت یکپارچه بافت تاریخی در جامعه آماری پژوهش گردد.

جهت بررسی سؤال دوم پژوهش که آیا ظرفیت و نهادسازی محلی بر اعتماد به مدیریت شهری کلان‌شهر شیراز تأثیر دارد؟ نیز از رویکرد مدل‌سازی معادله ساختاری کوواریانس محور استفاده گردید. برآوردهای مربوط به شاخص‌های برازش کلیت مدل و پارامتر اصلی (اثر متغیر ظرفیت و نهادسازی محلی بر اعتماد به مدیریت شهری) در شکل شماره (۲) و جداول شماره (۸) گزارش شده است:

شکل شماره (۲): مدل معادله ساختاری اثر متغیر ظرفیت و نهادسازی محلی بر اعتماد به مدیریت شهری

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول شماره (۸): برآورد مقادیر شاخص‌های ارزیابی کلیت مدل معادله ساختاری

شاخص	برآزش مطلق			برآزش تطبیقی			برآزش مقتصد		
	CMIN	GFI	TLI	CFI	PCFI	DF	CMIN/DF	RMSEA	
مقدار	۵۳۰	۰/۹۱	۰/۹۰	۰/۹۲	۰/۵۲	۱۵۱	۳/۵۱	۰/۰۷	

منبع: یافته‌های پژوهش

شاخص‌های ارزیابی کلیت مدل معادله ساختاری با توجه به دامنه مطلوب این شاخص‌ها در مجموع بیانگر این است که مدل مفروض تدوین شده توسط داده‌های پژوهش حمایت می‌شوند، به عبارت دیگر برازش داده‌ها به مدل برقرار است و همگی شاخص‌ها دلالت بر مطلوبیت مدل معادله ساختاری دارند.

جدول شماره (۹): برآورد اثر متغیر ظرفیت و نهادسازی محلی بر اعتماد به مدیریت شهری

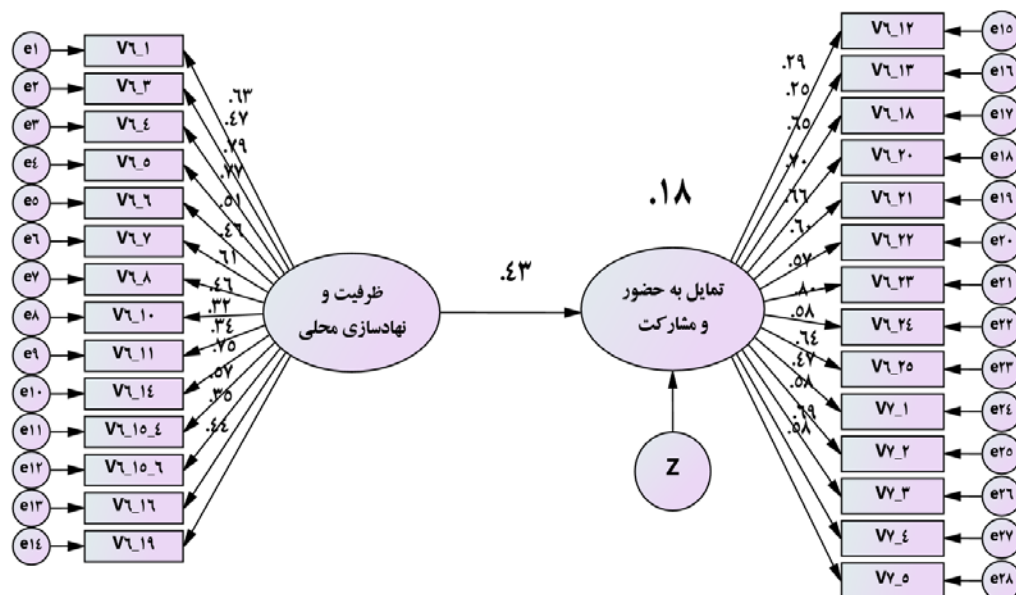
P	CR	برآورد		ضریب تعیین	متغیر وابسته	مسیر	متغیر مستقل
		استاندارد	غیراستاندارد				
۰/۰۰۱	۷/۷۷	۰/۴۹	۰/۶۰	۰/۲۴	اعتماد به مدیریت شهری	<---	ظرفیت و نهادسازی محلی

منبع: یافته‌های پژوهش

مقادیر برآورد شده در جدول شماره (۹) بیانگر این است: الف) متغیر ظرفیت و نهادسازی محلی ۲۴ درصد از واریانس متغیر اعتماد به مدیریت شهری را تبیین می‌کند، با توجه به مقادیر مربوط به حجم اثر شاخص ضریب تعیین این مقدار در حد متوسط برآورد می‌شود، به عبارت دیگر می‌توان گفت متغیر ظرفیت و نهادسازی محلی در حد متوسط توان تبیین متغیر اعتماد به مدیریت شهری را دارد. ب) اثر متغیر ظرفیت و نهادسازی محلی بر متغیر اعتماد

به مدیریت شهری به لحاظ آماری معنادار است ($p \leq 0/05$). بنابراین فرضیه پژوهش مبنی بر اینکه ظرفیت و نهادسازی محلی بر اعتماد به مدیریت شهری کلان‌شهر شیراز تأثیر دارد، تأیید می‌شود. با توجه به مقدار ضریب تأثیر می‌توان گفت اثر این متغیر مستقیم و در حد متوسط قرار دارد. به عبارت دیگر افزایش ظرفیت و نهادسازی محلی می‌تواند منجر به افزایش اعتماد به مدیریت شهری و کاهش ظرفیت و نهادسازی محلی منجر به کاهش اعتماد به مدیریت شهری در بین ساکنین گردد.

جهت بررسی سؤال سوم پژوهش که آیا ظرفیت و نهادسازی محلی بر تمایل به حضور و مشارکت ساکنین بافت تاریخی کلان‌شهر شیراز تأثیر دارد؟ از رویکرد مدل‌سازی معادله ساختاری کوواریانس محور استفاده گردید، برآوردهای مربوط به شاخص‌های برازش کلیت مدل و پارامتر اصلی (اثر متغیر ظرفیت و نهادسازی محلی بر تمایل به حضور و مشارکت) در شکل شماره (۳) و جدول شماره (۱۰) گزارش شده است:

شکل شماره (۳): مدل معادله ساختاری اثر متغیر ظرفیت و نهادسازی محلی بر تمایل به حضور و مشارکت

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول شماره (۱۰): برآورد مقادیر شاخص‌های ارزیابی کلیت مدل معادله ساختاری

شاخص	برآزش مطلق			برآزش تطبیقی			برآزش مقتصد		ها
	CMIN	GFI	TLI	CFI	PCFI	DF	CMIN/DF	RMSEA	
مقدار	۰/۹۱	۰/۹۲	۰/۹۲	۰/۹۲	۰/۵۸	۳۵۰	۳/۵۴	۰/۰۸	۱۱۲

منبع: یافته‌های پژوهش

شاخص‌های ارزیابی کلیت مدل معادله ساختاری با توجه به دامنه مطلوب این شاخص‌ها در مجموع بیانگر این است که مدل مفروض تدوین شده توسط داده‌های پژوهش حمایت می‌شوند، به عبارت دیگر برازش داده‌ها به مدل برقرار است و همگی شاخص‌ها دلالت بر مطلوبیت مدل معادله ساختاری دارند.

جدول شماره (۱۱): برآورد اثر متغیر ظرفیت و نهادسازی محلی بر تمایل به حضور و مشارکت

P	CR	برآورد		ضریب تعیین	متغیر وابسته	مسیر	متغیر مستقل
		استاندارد	غیراستاندارد				
۰/۰۰۱	۵/۱۹	۰/۴۳	۰/۱۹	۰/۱۸	تمایل به حضور و مشارکت	<---	ظرفیت و نهادسازی محلی

منبع: یافته‌های پژوهش

مقادیر برآورد شده در جدول شماره (۱۱) بیانگر این است؛ الف) متغیر ظرفیت و نهادسازی محلی ۱۸ درصد از واریانس متغیر تمایل به حضور و مشارکت را تبیین می‌کند، به عبارت دیگر می‌توان گفت متغیر ظرفیت و نهادسازی محلی در حد متوسط توان تبیین واریانس متغیر تمایل به حضور و مشارکت را دارد. ب) اثر متغیر ظرفیت و نهادسازی محلی بر متغیر تمایل به حضور و مشارکت به لحاظ آماری معنادار است ($p \leq 0/05$). بنابراین این فرضیه پژوهش که ظرفیت و نهادسازی محلی بر تمایل به حضور و مشارکت کلان‌شهر شیراز تأثیر دارد، تأیید می‌شود. با مدنظر قرار دادن مقدار ضریب تأثیر می‌توان گفت این اثر مستقیم و در حد متوسط برآورد می‌شود، به عبارت دیگر افزایش ظرفیت و نهادسازی محلی می‌تواند در حد متوسط منجر به افزایش تمایل به مشارکت و برعکس کاهش ظرفیت و نهادسازی محلی منجر به کاهش تمایل به مشارکت در بین ساکنین گردد.

نتایج و پیشنهادها

حفاظت از بافت‌های باارزش تاریخی در برابر چالش‌های روزافزون رشد شهرنشینی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. این امر نیازمند مدیریت کارآمد در همه حوزه‌های مرتبط با این‌گونه بافت‌ها می‌باشد. با توجه به تعدد کنشگران مدیریت شهری در حوزه‌های قانون‌گذاری، سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و اجرا در بافت‌های تاریخی و وجود ذی‌نفعان و ذی‌نفوذان متعدد؛ حرکت به سمت مدیریت یکپارچه شهری ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. لذا در این پژوهش وضعیت مدیریت بافت تاریخی شهر شیراز مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. نتایج حاصل از متغیرهای پژوهش بیانگر این موضوع است که وضعیت بافت تاریخی شهر شیراز از لحاظ رویکرد مدیریت یکپارچه شهری؛ پایین‌تر از حد متوسط قرار دارد. سازمان‌های مدیریت شهری بافت تاریخی از لحاظ هم‌افزایی و روابط درون‌سازمانی و میان‌سازمانی در وضعیت نامطلوبی قرار دارند. از طرف دیگر علی‌رغم تمایل ساکنین بافت تاریخی به مشارکت در مدیریت بافت؛ وضعیت نهادسازی محلی در شرایط مطلوبی قرار ندارد و روی هم‌رفته این مسایل موجب دل‌سردی و بی‌اعتمادی ساکنین بافت تاریخی به مدیریت شهری گردیده است.

با بررسی‌های صورت گرفته مشخص گردید که تشریک مساعی و هم‌افزایی درون نهادی و میان نهادی می‌تواند منجر به مدیریت یکپارچه در بافت تاریخی شهر شیراز گردد و برعکس کاهش آن به تضعیف مدیریت یکپارچه منجر می‌شود. ضریب تأثیر ظرفیت و نهادسازی محلی بر اعتماد به مدیریت شهری در حد متوسط ارزیابی شده و افزایش ظرفیت و نهادسازی محلی می‌تواند منجر به افزایش اعتماد ساکنین بافت تاریخی به مدیریت شهری شود. این امر می‌تواند تمایل به مشارکت ساکنین بافت تاریخی را نیز به‌طور چشمگیری افزایش دهد. در ذیل جهت مدیریت کارآمدتر و حرکت به سمت مدیریت یکپارچه شهری در بافت تاریخی شهر شیراز با رویکرد حکمروایی خوب شهری پیشنهادهایی که مستخرج از شاخص‌های مورد بررسی هستند ارائه می‌گردد:

- بالا بردن ظرفیت فناوری اطلاعات در سازمان‌های مدیریت شهری جهت تسهیل در برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری هماهنگ‌تر و به اشتراک‌گذاری داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز.
- به‌کارگیری سیستم‌های مدیریتی مانند SDI، MIS و WebGIS در مدیریت بافت‌های تاریخی و آموزش کارمندان نهادهای مدیریت شهری و ساکنین بافت تاریخی جهت بهره‌گیری هرچه بیشتر این ابزارها.

- تشکیل بانک اطلاعات شهری (DBMS) با قابلیت به‌روزرسانی پیوسته بر اساس تغییرات؛ جهت شفاف‌سازی اطلاعات.

- تقویت جایگاه نهادهای محلی و دعوت از آن‌ها جهت مشارکت ساکنین و حرکت به سمت برنامه‌ریزی با مردم به‌جای برنامه‌ریزی برای مردم.

- افزایش هم‌افزایی و تشریک مساعی درون نهادی و میان نهادی بین سازمان‌های مختلف مدیریت شهری در بافت تاریخی.

- تدوین قوانینی که از واگذاری اختیارات لازم به نهادهای محلی و جامعه در مدیریت شهری حمایت نماید.

منابع

امانپور، سعید و مهیار سجادیان (۱۳۹۵)، مذاقه‌ای آسیب شناسانه بر سازمان‌یابی فضایی و مدیریت کلان‌شهر تهران منطبق بر رهیافت‌ها و رهنمودهای منبعث از آرمان مدیریت یکپارچه در کشور. فصل‌نامه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری چشم‌انداز زاگرس، ۸(۳۰)، ۸۷-۱۲۵.

بابایی، مهناز و سعید ابراهیمی (۱۳۹۵)، مطالعه و بررسی مؤلفه‌های مدیریت یکپارچه در شهر اصفهان. فصلنامه اقتصاد شهری، ۱(۱)، ۱۷-۳۶.

برک‌پور، ناصر و ایرج اسدی (۱۳۸۸)، نظریه‌های مدیریت و حکمروایی شهری. گزارش نهایی طرح پژوهشی.

حاجی‌لو، زهرا، درباباری، سید جمال، ارغان، عباس و رحمت‌الله فرهودی (۱۳۹۶): تحلیل تطبیقی مدیریت شهری در کلان‌شهرهای تهران و لندن و توانمندسازی مدیران در راستای مدیریت یکپارچه شهری، فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، سال هفتم، شماره ۴، ۱۳۳-۱۵۱.

دویران، اسماعیل، کاظمیان، غلامرضا، مشکینی، ابوالفضل، رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا و بیژن کلهرنیا (۱۳۹۱)، مدیریت یکپارچه شهری در ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی شهرهای میانی ایران؛ مورد پژوهی: زنجان و همدان. فصلنامه مدیریت شهری، ۱۰(۳۰)، ۵۳-۶۸.

زنگی‌آبادی، علی، رضائی، میثم، رحیمی، علیرضا و فروغ گشتیل (۱۳۹۲)، تحلیل جغرافیایی مبلمان شهری بخش مرکزی شهر شیراز، کنفرانس بین‌المللی عمران، معماری و توسعه پایدار شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز. سیاف زاده، علیرضا و منصور بدری فر (۱۳۸۷)، ضرورت اصلاح نظام مدیریت توسعه شهری در کلان‌شهر تهران. فصلنامه جغرافیایی سرزمین، دوره ۵، شماره ۲ (پیاپی ۱۸)، ۳۵-۵۳.

عظیمی آملی، جلال و اکبر جمع‌دار (۱۳۹۵)، بازآفرینی بافت‌های فرسوده شهری با تأکید بر الگوی حکمروایی خوب (نمونه موردی: محله ده ونک، منطقه ۳ تهران)، فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، دوره ۲۵، شماره ۲، ۸۵-۹۹.

فرجام، رسول (۱۳۹۲)، تحلیل فضایی توسعه ترکیبی کاربری‌ها و زوال بخش مرکزی شهر: (مورد پژوهش: کلان‌شهر شیراز)، رساله دوره دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی، تهران.

کاظمیان، غلامرضا، صالحی، اسماعیل، ایازی، سید محمدهادی، نودرپور، علی، ایمانی جاجرمی، حسین، سعیدی رضوانی، نوید و مجید عبداللهی (۱۳۹۲)، مدیریت شهری (جلد اول: مبانی و حوزه‌ها)، تهران، انتشارات تپسا.

لطیفی، غلامرضا (۱۳۸۷)، مدیریت شهری، وزارت کشور، سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.

وارثی، حمیدرضا و میثم رضائی (۱۳۹۱)، تحلیل فضایی و مکان‌یابی مراکز اقامتگاهی در شهرهای تاریخی (مطالعه موردی: هتل‌های شهر شیراز)، مجله آمایش محیط، شماره ۱۹، ۱-۲۶.

هاشمی، سید مناف، رفیعان مجتبی و سید علی حسین پور (۱۳۹۰)، سیاست‌های مدیریت شهری در کشورهای مختلف (رویکرد راهبردی-فراتحلیلی-یکپارچگی شهری)، انتشارات طحان، تهران.

Chakrabarty, B. K. (2001): Urban Management Concepts, Principles, Techniques and Education, Cities, Vol. 18, NO. 5.

Chohan, A. and Wai Ki, P. (2005). Heritage Conservation a tool for Sustainable Urban Regeneration. In: 41stISoCaRP Congress.

Claesson, A. (2009). Guidance paper on Overview of the Integrated Management System. *In Managing Urban Europe-25 project*. European Commission.

Ecermis Kilic, S. and Aydogan, M. (2006). A Public Participated Urban Conservation Project: Izmir-Kemeralti Historical City Center. *Aegean Geographical Journal*, 15, pp. 61-71.

Ertan, T. , & Eğercioğlu, Y. (2016). Historic City Center Urban Regeneration: Case of Malaga and Kemeralti, Izmir. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, (223), 601-607.

Gulersoy, Z. and Gurler, E. (2011). Conceptual Challenges on Urban Transformation. *ITUAZ*, 8(1).

McGill, R. (1998): Urban Management in Development Countries. *Cities*, (15): 463-471.

Schwedler, H. (2011). Integrated Urban Governance. *Metropolis*, World Association of the Major Metropolises Senate Department for Urban Development, Berlin March 2011.

Stern, R. (1993). "Urban Management in Development Assistance", *Cities*, Vol. 10. No. 2.